

דבר העורכת

לקוראים שלום!

ביולי 1943 נולד הטניסאי האפרו-אמריקני ארתור אש. לרגל 70 שנים להולדתו הגיליון הנוכחי של נושאוןצ'יק מספר עליו ועל איש נוסף שפרצו את גבולות הגזענות. ארתור אש היה הטניסאי הלא-לבן הראשון שהצליח לפרוץ את גבולות ספורט הטניס עבור לא לבנים. והאישיות השניה, נלסון מנדלה, היה אחד מאלו שהביאו לשינוי בשלטון האפרטהייד בדרום אפריקה. מנדלה נולד אף הוא ביולי (1918) וחוגג השנה 95 שנים.

בולים שהונפקו בארצות הברית בתחילת השנה. מימין – רוזה פארקס, פעילה למען שיווין זכויות לשחורים בארצות הברית. היא התפרסמה כאשר ב-1955 סירבה לפנות את מקומה באוטובוס לאדם לבן במדינת אלבמה (כן, זה היה החוק בזמנו...). מאותו רגע היא היתה מעורבת בפעילויות רבות לקידום הנושא.

משמאל בול לכבוד 150 שנים להכרזתו של אברהם לינקולן על שחרור העבדים בארצות הברית, במהלך מלחמת האזרחים.

אז מה בגיליון? אריאל פרידמן מספר על ארתור אש. אריאלה ברגר כותבת על נלסון מנדלה. בפינת המיתולוגיה אלי מועלם מספר על אלת האהבה והיופי, אפרודיטה. ולבסוף, בכל גיליון, חידון בולאי נושא פרסים.

נתראה בגיליון הבא,

שלכם, שביט

ארתור אש – האלוף השחור של הספורט הלבן

אריאל פרידמן

טניס הוא ענף ספורט פופולארי המכונה גם "הספורט הלבן". מאחורי כינוי זה עומדת העובדה, שהטניסאים נדרשו בעבר לעלות למגרש בבגדים לבנים (כיום אוכפים חוק זה רק בטורניר ווימבלדון שבאנגליה). אולם, יהיה מי שיטען, שצבע עורם של מרבית השחקנים מהווה גם הוא הסבר הולם לכינוי: מדובר בספורט המצריך משאבים כלכליים נכבדים על מנת להיכנס אל צמרת הדרוג העולמי, לכן, ספורטאים הבאים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך, ובהם שחומי עור רבים, בוחרים לרוב בענפי ספורט אחרים.

ארתור אש

ארתור אש נולד בשנת 1943 בוירג'יניה שבארצות הברית, איזור בו הייתה נהוגה הפרדה גזעית. ארתור הצעיר, שהתייתם מאמו בגיל שש, הצטיין כשחקן טניס והן כתלמיד (היה התלמיד המצטיין במחזור בבית הספר התיכון). בזכות יכולות אלו הוא קיבל מלגת טניס מאוניברסיטת UCLA היוקרתית, ובגיל 22 זכה באליפות המכללות של ארצות הברית בטניס. בצד הישגיו על המגרש אש סיים בהצלחה את חוק לימודיו עם תואר אקדמי במנהל עסקים.

בשנת 1963 הפך לטניסאי האפרו-אמריקני הראשון, שייצג את נבחרת ארצות הברית בתחרות גביע דיוויס. כעבור חמש שנים, בשנת 1968 הוא היה לשחור הראשון הזוכה באליפות ארצות הברית הפתוחה – אחת מארבע התחרויות החשובות בטניס הנערכות מדי שנה, והידועות בתור "הגראנד סלאם" (הוא גם היה בכך לשחקן השחור הראשון המנצח בתחרות גראנד סלאם כלשהיא). מאז ועד היום זכה רק טניסאי שחור אחד, הצרפתי **יאניק נואה**, בתואר גראנד סלאם בין הגברים. ראוי לציין, כי באותם ימים אש עדיין היה ספורטאי חובב, ולכן הוא לא זכה בפרס כספי עבור נצחונו.

רק בשנת 1969, בהיותו בן 26, הפך ארתור אש לטניסאי מקצועני. שנה אחר כך הוא זכה באליפות הפתוחה היוקרתית של אוסטרליה. במהלך הקריירה המפוארת שלו, זכה אש בסך הכל בשלושה תארי גראנד סלאם ליחידים (ארצות הברית, אוסטרליה, ווימבלדון), בשני תארי גראנד סלאם בזוגות ובשלוש תארים נוספים בטורנירים מדרג נמוך יותר. שנת השיא שלו הייתה 1975.

אש זכה באליפות אוסטרליה בשנת 1970. קונטרס יוקרה לציון 100 שנה לאליפות אוסטרליה בטניס.

באותה שנה הוא ניצח במפתיע בטורניר ווימבלדון (טורניר הטניס היוקרתי ביותר) תוך שהוא גובר בגמר על **ג'ימי קונורס** הפייבוריט, שהיה צעיר ממנו בתשע שנים. בעקבות הזכייה דורג ארתור אש במקום הראשון בעולם.

גמר גביע דייוויס 1982:
ארה"ב גוברת על צרפת.

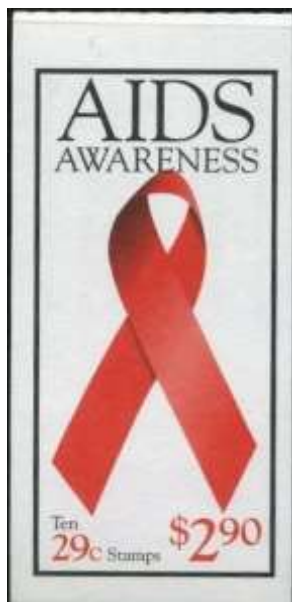
אש גבר על קונורס.

חותמת לכבוד טורניר ווימבלדון.

כתוצאה מההתקף לב מפתיע בשנת 1979 הפסיק אש את פעילותו כשחקן טניס פעיל. הוא המשיך לפעול בענף בשמשו כקפטן נבחרת הדיוויס של ארצות הברית בין השנים 1981 ל-1986. בראשותו זכתה ארצות הברית בגביע פעמיים, בשנים 1981 ו-1982. זכיות אלו הצטרפו לשתי הפעמים בהן זכה בגביע דייוויס עם נבחרת ארצות הברית כשחקן פעיל. בשנים הבאות הוא שימש כעיתונאי וכפרשן. בשנת 1985 נבחר ארתור אש להיכל התהילה של הטניס העולמי.

בשנת 1969 פנה ארתור אש בבקשה לקבל ויזה לדרום אפריקה כדי להשתתף באליפות הטניס הפתוחה. בשל מדיניות האפרטהייד שהייתה נהוגה בדרום אפריקה נדחתה בקשתו, דבר אשר לא הפתיע אותו כלל. אש פעל לסילוקה של דרום אפריקה מגביע דייוויס, וארגן בהצלחה חרם שחקנים על הטורניר. פעילותו העלתה את מדיניות האפרטהייד לדיון ציבורי, ואילצה את שלטונות דרום אפריקה לבצע מספר שינויים שהקלו במעט על האוכלוסייה השחורה במדינה. בעקבות הצלחה זו הגביר אש את פעילותו למען זכויות אזרח ברחבי העולם, ופעמיים הוא אף נעצר במהלך הפגנות בהן השתתף: בשנת 1985 כנגד משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, ובשנת 1992 כנגד אופן הטיפול בפליטים מהאיטי.

אש פעל להגברת
המודעות לאיידס.

אש עבר שני ניתוחי לב, בשנים 1979 ו-1983. באחד מהם קיבל עירוי דם נגוע באיידס, וכתוצאה מכך גילה בשנת 1988 שהוא נשא של הנגיף. גם בתחום זה הפך אש למופת: הוא חשף בפומבי את היותו נשא ופעל להעלאת המודעות הציבורית לדרכי ההידבקות והטיפול במחלה. בשנת 1992 הוא נבחר על ידי המגזין ספורטס אילוסטרטד כספורטאי השנה. תמונת השער של המגזין שימשה לעיצוב

הבול לזכרו של אש שהונפק בארצות הברית בשנת 2005.

ארתור אש מת ממחלת האיידס בשנת 1993 בגיל 49, חודשיים לאחר שהספיק לחנוך את מכון ארתור אש לבריאות. לאחר מותו נקרא על שמו האצטדיון המרכזי באליפות ארצות הברית הפתוחה. איגוד הטניס העולמי מעניק מידי שנה את פרס הסובלנות על שמו של ארתור אש. בשנת 2002 זכו בפרס הטניסאי הישראלי **אמיר חדד** ושותפו למשחק הזוגות, הפקיסטאני המוסלמי **עיסאם אל קורישי**. השניים קיבלו את הפרס על כך שבחרו לשחק בצוותא, על אף איומים שקיבל הפקיסטאני במולדתו.

הבול עם תמונת
השער של ספורטס
אילוסטרייטד.

ענף הטניס הוציא מתוכו אלופים רבים, וחלקם ירשמו בדפי ההיסטוריה כטניסאים מוכשרים יותר מארתור אש. אולם אש פרץ את מחסום הגזע בטניס, ובלט לכל אורך הקריירה שלו בהתנהגות ספורטיבית למופת. אומץ ליבו של אש כנושא דגל המאבק לזכויות אדם והמודעות לנגיף האיידס, מציבים אותו מעל כולם כספורטאי וכאדם. ה"קרחון השבדי", הג'ינג'י המגדף ועוד דמויות ססגוניות בעולם הטניס היו אולי טניסאים גדולים ממנו. איש מהם לא היה גדול כמוהו.

לתגובות ניתן לפנות לאריאל פרידמן בכתובת: ariel-71@zahav.net.il

נלסון מנדלה – המסע אל החירות

אריאלה ברגר

בול שהונפק באיי פארו לרגל 50 שנים להצהרה הבינלאומית על זכויות האדם

1948 הייתה השנה שבה נוסחה הצהרת זכויות האדם לכל באי עולם על ידי האומות המאוחדות. לכל באי עולם, האמנם?

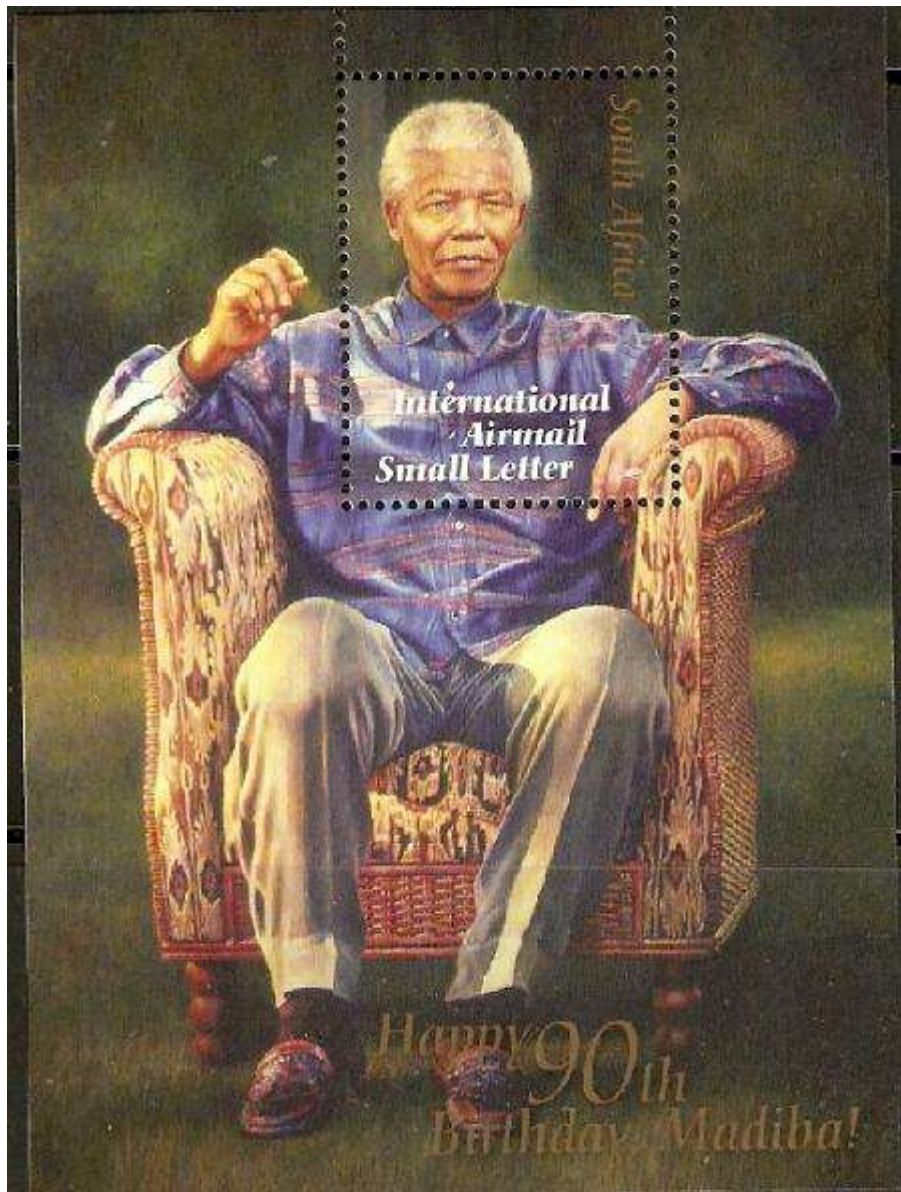
1948 היא גם השנה שבה השתנו לבלי הכר חייהם של תושבי דרום אפריקה. עם עלייתה של "המפלגה הלאומית", מפלגה ימנית של האפריקנרים (מיעוט לבן בדרום אפריקה, צאצאיהם של אירופאים שהתיישבו ביבשת אפריקה עוד כשהייתה קולוניה במאה ה-17).

מיד עם היבחרה של המפלגה החלה לנקוט הממשלה את מדיניות האפרטהייד (באפריקנרית = הפרדה). מכאן, שהמדיניות החדשה ביקשה לשמר את השלטון הלבן במדינה באמצעות הפרדה מוחלטת בין רוב שחור במדינה לבין המיעוט הלבן. חוקי ההפרדה כללו אזורי מחיה נפרדים בין שחורים ללבנים, הפרדה בחינוך, בתחבורה, בשירותי הבריאות. כבר שנה

לאחר נקיטת המדיניות יצא חוק האוסר נישואי תערובת, ואפילו "חוק המוסר" שאסר על יחסי מין בין לבנים לגזעים השונים. בבתי הדואר שחורים מיינו דואר המיועד לשחורים ולבנים מיינו דואר המיועד ללבנים....

בולי אנטי-אפרטהייד שהונפקו במזרח גרמניה (מימין) וברומניה (משמאל)

נלסון מנדלה על גליונית זכרון שהנפיקה דרום אפריקה לרגל יום הולדתו ה-90

באותם הימים נלסון מנדלה – בחור צעיר כבן 30 שזה עתה סיים את לימודי המשפטים שלו, מתגייס למאבק נגד מדיניות האפרטהייד, ומארגן בכל רחבי אפריקה פעילויות מחאה נגד מדיניות האפליה. מספר שנים קודם לכן הצטרף למפלגת הקונגרס הלאומי האפריקני (ANC), מפלגת השחורים במדינה. פעילותו הציבורית גרמה לכך שייחשב למתנגד משטר, והוא אכן פעל באופן מחתרתי ואף היה שותף בכינונה של זרוע צבאית של מפלגת השחורים שעסקה במעשי טרור וחבלה נגד תשתיות המדינה. בשנת 1952 הקים מנדלה, יחד עם חברו אוליבר טמבו, ביוהנסבורג, את המשרד הראשון בבעלות עורכי-דין שחורים בדרום אפריקה.

לאחר מספר שנים שבהן הובא שוב ושוב למשפט בעוון פעילות מחתרתית (כעורך דין אף ייצג את עצמו), נקבע לו גזר דין מאסר עולם באשמת פעילות חבלנית וקשירת קשר נגד השלטון. את עונשו ריצה במתקן הכליאה שבאי רובן, אי שפירושו באפריקנס

– אי דובי הים. האי נמצא במרחק 10 ק"מ מהעיר קייפטאון ובו נכלאו מתנגדי משטר, לוחמי חירות ואסירים פוליטיים.

לאורך 27 שנות מאסרו הבין מנדלה כי יש להמשיך את המאבק אך הוא חייב להתנהל בדרך של שיחות והתקרבות, אחרת לא יחול כל שינוי. תפיסתו הייתה: "כדי לעשות

בול שהונפק בדרום אפריקה עם היבחרו של מנדלה לנשיא (1994)

שלום עם האויב צריך לעבוד אתו יחדיו והוא יהפוך לבן בריתך". עוד בהיותו בכלא היה במגעים מדיניים כדי להוביל את דרום אפריקה לעבר מדיניות השוללת מכול וכול את מדיניות ההפרדה. ב-11 בפברואר 1990 שוחרר מנדלה מהכלא והוא בן למעלה מ-70 שנה. השחרור הותר לאחר שהוא וחבריו ל-ANC הסכימו להשעות את המאבק המזוין ולקיים משא ומתן עם השלטון הלבן.

מיד לאחר שחרורו הוביל מנדלה יחד עם נשיאה הלבן המכהן של דרום אפריקה, פרדריק דה קלרק, את ארצם לקראת שינויים שביקשו לזכות בדרום אפריקה. שיאם של השינויים היו בבחירות דמוקרטיות שבהן בחרו, בפעם הראשונה בחייהם, גם האזרחים השחורים. נלסון מנדלה נבחר לנשיא דרום אפריקה ב-9 במאי 1994 (דה קלארק שימש סגנו). שנה קודם לכן זכו מנדלה ודה קלארק בפרס נובל לשלום.

מעטפת יום ראשון שהונפקה בדרום אפריקה לרגל כניסתו של מנדלה לתפקיד הנשיא

נלסון מנדלה (בשורה הראשונה) בגיליון שהונפק באוגנדה לרגל 100 שנים של פרס הנובל

פרדריק דה קלרק על בולים מדרום אפריקה

מצבה של דרום אפריקה היה לא פשוט מיד לאחר היבחרו. על מנת שלא ייווצר מצב שבו הרוב השחור ידרוש נקמה, מנדלה הקים מיד לאחר כניסתו לתפקיד את "ועדת האמת והפיוס", ועדה שתפקידה היה לחקור את העוולות שנעשו בתקופת האפרטהייד מצד הלבנים ומצד השחורים כאחד. מי שהודה בפשעיו קיבל חנינה. מטרתו הייתה

להביא את שני הצדדים לכדי פיוס. בספרו האוטוביוגרפי שפורסם בשנת 1995 מנדלה כותב: "אני מתעב את הגזענות משום שאני רואה בה תופעה ברברית אם היא מגיעה מצידו של אדם שחור או לבן". באומרו דברים אלו ניסה להראות כי בכוונתו לכונן באפריקה חברה שוויונית וצודקת.

עוד הוסיף וכתב בספרו: "איש אינו נולד כשהוא שונא אדם אחר בגלל גוון עורו, מוצאו או דתו, אנשים לומדים לשנוא ואם ניתן ללמדם תחת זאת לאהוב, כי אהבה קרובה יותר לליבו של האדם מאשר ניגודה." בשנת 1999 פרש מהפוליטיקה ועסק רבות בפעילות ציבורית נרחבת למען זכויות אדם.

ניתן לומר כי לאחר ארבעה עשורים נעשה צדק היסטורי עם אזרחי דרום אפריקה שדרשו להקים רפובליקה דמוקרטית בפעם הראשונה בחייהם וסוף סוף, השוויון שעליו הצהיר האו"ם בשנת 1948 באותה הכרזה מפורסמת – לכל באי עולם כללה גם את תושבי המדינה הזו. באחד מנאומיו טען מנדלה: "היופי הגדול של החיים אינו טמון בכך שלא ניפול, אלא בכך שנקום כל פעם מחדש". בנחישותו ואמונתו בצדקת הדרך אכן שימש מקור השראה ודוגמא אישית למיליונים בדרום אפריקה ובעולם כולו.

לתגובות ניתן לפנות לאריאלה ברגר בכתובת aritsi@gmail.com

אפרודיטה (ונוס) – אלת היופי והאהבה אלי מועלים

אפרודיטה (שמה ברומית: ונוס) היא אלת היופי והאהבה ואחת משנים-עשר האלים האולימפיים. נראה כי מכל הדמויות במיתולוגיה היוונית הפכה דמותה של אפרודיטה לידועה ולנערצת ביותר. סיפורים רבים נקשרו לדמותה, ציורים קלאסיים רבים מתארים את יופיה ופסלים רבים הירבו לפסל את דמותה רבת החן. מספר הבולים המתארים את אפרודיטה ואת עלילותיה באוסף שלי הוא הגדול ביותר, הרבה יותר מכל דמות מיתולוגית אחרת.

רובנס – ונוס לפני הראי

ונוס ממילו – פסל יווני עתיק

טיציאן – ונוס מאורבינו

מסורות רבות נקשרו ללידתה של אפרודיטה. לפי אחת מהן היא בתם של זיאוס אבי האלים ודיונה. לפי מסורת אחרת, הידועה יותר, סירס הטיטן קרונוס את אביו אורנוס והשליך את איבריו לים ליד האי קפריסין. אלו הפרו את קצף גלי הים מהם נולדה אפרודיטה הקרויה כך על שמם ("אפרוס" – קצף גלים). את הולדתה של אפרודיטה העולה רכובה על גבי צדפה מהים לחופי קפריסין תיארו ציירים רבים והידוע שביניהם הוא ציורו של סנדרו בוטיצ'לי "הולדת ונוס". בציור זה מתוארת אפרודיטה עירומה לחלוטין אך כביישנית המסתירה את איבריה ("ונוס פודיקה" – ונוס הביישנית). בבול שהונפק ביפן לכבוד "איטליה ביפן" עשה המעצב שימוש מחוכם בדמותה של אפרודיטה מתוך "הולדת ונוס" תוך שהוא משלב את דגלי שתי המדינות בעיצוב בו מכסה אפרודיטה את גופה בכדור האדום של דגל יפן.

"איטליה ביפן" – איטליה, קפריסין – מקום הולדתה של אפרודיטה, בוטיצ'לי - "הולדת ונוס"

רוב המיתוסים אודות אפרודיטה הם משלים על אהבה, רומנטיקה ומיניות. אפרודיטה מייצגת מיניות ואהבה חסרת גבולות, שאינה מתחשבת במוסכמות. היא מסייעת לכל מי שחש אהבת אמת או תשוקת אמת ומענישה את המזלזלים באהבתם של אחרים. זיאוס אביה השיא אותה להפיסטוס (שמו ברומית: וולקן), אל הנפחים המכוער, לאחר שזה הבטיח לו לשחרר את הרה אשתו ממלכודת שטמן לה. אפרודיטה לא שמרה אמונים להפיסטוס ובחרה במאהבים רבים בעודה נשואה. המאהב הידוע ביותר שלה הוא אחיה ארס, אל המלחמה (שמו ברומית: מארס). מאהבה זו נולדו להם שני ילדים, דימוס ("פחד") ופובוס ("אימה"). לרוע מזלה של אפרודיטה, אהבה זו התגלתה ע"י בעלה הפיסיסטוס לאחר שהאל אפולו רץ לסדנה שלו וגילה לו על מעשיה של אשתו. יצירות רבות מתארות את סיפור אהבתם של אפרודיטה וארס וכן את הבעל הנבגד. הנה חלק מהן לפניכם:

ולסקז – אפולו בסדנה של הפיסיסטוס

בוטיצ'לי – ונוס ומרס (פרט)

ורונסה – ונוס ומרס

רובנס – ונוס בכור ההיתוך של וולקן (פרט)

טינטורטו – ונוס מופתעת ע"י וולקן

מאהב נוסף מפורסם של אפרודיטה היה אדוניס, בנו של מלך קפריסין שננטש למרגלות עץ המור (שלא היה אלא אימו סמירנה). אדוניס גדל להיות עלם יפה תואר

ואפרודיטה התאהבה בו, הניחה אותו בקופסא ונתנה אותו לפרספונה, מלכת השאול, למשמרת. אלא שרצה הגורל וגם פרספונה התאהבה בו וסירבה להחזירו לאפרודיטה. אבי האלים, זיאוס, ששימש כבורר בין שתי המאהבות, קבע ששליש מהשנה יבלה אדוניס אצל פרספונה בשאול, שליש שני עם אפרודיטה ובשליש השלישי יהיה חופשי לעצמו. אדוניס שגדל עם פרספונה החליט לבלות עימה גם בשליש השלישי. החלטה זו לא מצאה חן בעיני אפרודיטה והיא עשתה מאמצים רבים למושכו אליה ובסופו של דבר הוא בילה עימה ברב ימות השנה. פרספונה הזועמת הלשינה לארס, אל המלחמה, על העדפתה של אפרודיטה את אדוניס על פניו וזה בזעמו הפך לחזיר בר, תקף את אדוניס כשיצא לציד ופצע אותו אנושות. אדוניס דימם למוות לעיני אפרודיטה ובמקום בו ספגה האדמה את דמו יצקה את נקטר האלים וממנו צמחו פרחי הכלנית האדומים.

ביצירתו של פיטר פאול רובנס "ונוס ואדוניס", המתוארת בגליונית המזכרת מבהוטאן, נראים ונוס והמלווה הקבוע שלה, בנה ארוס המכונף, מחזיקים באדוניס ומנסים למנוע ממנו לצאת לציד בידעם מה צופן לו העתיד. סיפורם של אפרודיטה ואדוניס זכה להיות מיוצג ביצירות רבות.

כלנית, הפרח שצמח מדמו של אדוניס

רובנס – ונוס ואדוניס

עלילות רבות, מאהבים רבים ומלווים קבועים שונים היו לאפרודיטה. בין מלוויה היו ילדיה המכונפים ארוס, פותוס והימרוס, בתה פייתו אלת השכנועים, נימפות ההרים והיערות ושלוש הגרציות – חלק ממלווים אלו וכן עלילות נוספות נכיר במאמרים הבאים.

לתגובות ניתן לפנות לאלי מועלם בכתובת: eli573@zahav.net.il

חידון מספר 65

בטור הימני מוצגים חמישה בולי צמחים המסומנים בספרות 1-5. זהו את הצמח שעל כל בול (ניתן להעזר [בקטלוג הבולים](#) שבאתר התאחדות בולאי ישראל). לאחר מכן, מצאו את הקשר של כל צמח לאחת הדמויות המיתולוגיות המוצגות בבולים שבטור השמאלי המסומנים באותיות א'-ה'. כתבו בקצרה מה הוא הקשר בין הצמח לדמות המיתולוגית. רמז: פתרון אחד ניתן למצוא במאמר "אפרודיטה (ונוס) – אלת היופי והאהבה", המפורסם בגיליון.

את הפתרונות יש לשלוח למערכת nosonchik@gmail.com עד ל-15 ביולי. הפותרים מתבקשים לציין את גילם. בין הילדים ובני הנוער שיפתרו נכונה את החידות יוגרל פרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית. התשובות לחידות ושם הזוכה יפורסמו בגיליון הבא.

 איריס (Iris)	א	 1
 היקנתוס (Hyacinthus)	ב	 2

 נרקיסוס (Narcissus)	ג		3
 דפנה (Daphne)	ד		4
 אדוניס (Adonis)	ה		5

פתרון חידון מספר 64

איזו מדינה?

התשובה הנכונה היא ב' – נפאל.

מי האיש?

הבול מראה דיוקן מצוייר של צ'ארלי צ'פלין, אחד מגדולי עולם הקולנוע בכל הזמנים. צ'פלין היה יוצר עצמאי לחלוטין, ושמיש בו זמנית כתסריטאי, במאי, שחקן ומפיק של סרטיו. מבין יצירותיו הגדולות נציין את "הדיקטטור הגדול", "זמנים מודרניים", "אורות הבמה", "אורות הכרך" ו"הבהלה לזהב".

זהה את בעל החיים

לפנינו פנדה ענק, השייך למשפחת הדובים, ובולט בצבעי השחור-לבן שלו. למרות גודלו הוא ניזון מצמחים, ולמעשה אוכל כמעט אך ורק חזרן (במבוק). הפנדה הוא בעל חיים הנתון בסגנת הכחדה, וכיום ניתן למצוא אותו רק בהרי סין.

בהגרלה שנערכה בין הפותרים נכונה עלה שמו של ניצן מנור בן ה-14. ניצן זוכה בפרס בולאי מתנת איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית.

מכתבים למערכת – לכל תגובה, הצעה או שאלה ניתן לפנות אלינו בכתובת
nosonchik@gmail.com